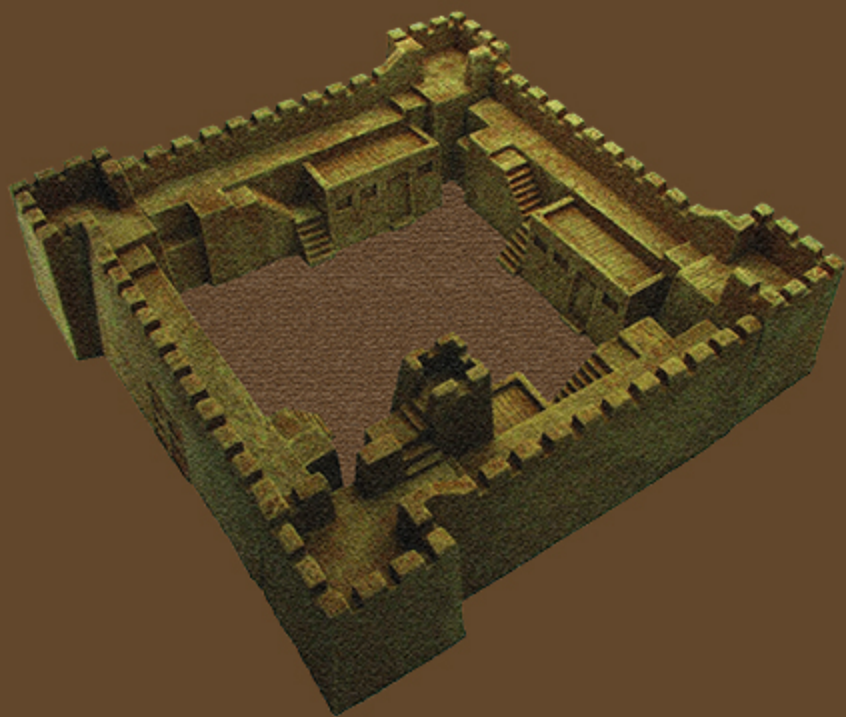

SAHARA REEKS

10. So soet die wraak

Sandbergh Beyers

SO SOET DIE WRAAK

DEUR

SANDBERGH BEYERS

SEBRA BOEKE

In Groot Brittanje gedruk vir
SEBRA UITGEWERS (EDMS) BPK.

301 S.A.C.T.A.—Gebou

Breestraat,

JOHANNESBURG.

Gedruk 1956

HOOFSTUK EEN

Na die Wapens!

Dae nou al trek Arabiere met gespanne gesigte op Haratzo saam. Hulle kom uit die suide waar die ryk handelstad Aletto geleë is. Hulle kom uit die woestyn-dorpe van die noorde en die ooste. Uit alle dele van die Bormoen-gebied is hulle op Haratzo aan saamtrek om deur die Bormoen-leier, El Dowla, te woord gestaan te word.

Nou sit die drie-en-veertig hoofmanne op kussings, in El Dowla se konferensiesaal en hulle luister na die groot leier, die Uitverkorene van Allah. Hy is besig om sy finale pleidooi te lewer.

Niemand kan oordeel wat die uitwerking van sy woorde is nie, want die aanwesiges sit met roerloze gesigte na sy ryk kleed en sy gesette figuur en staar. Af en toe spring El Dowla se vet hande onder die voue van sy ryk gewaad uit en dan maak hy gebare, partykeer woedende gebare en dikwels weer gebare om sy toehoorders te probeer oortuig dat wat hy sê, die beste vir hulle is wat daar vergader is.

“My broers,” sê die vette, “in die verlede het ons wel ons teenslae gehad. Niemand het weens hierdie terug-slae meer gely as ek self nie. Van tyd tot tyd is planne wat in die fynste besonderhede en met die grootste sorg voorberei is en wat buitendien sonder die minste haak-plekke uitgevoer is, verydel deur die tussenkoms van daardie vervloekste Vreemde Legioen. Hulle was egter elke keer gelukkig en goeie geluk duur nie vir ewig nie. Hierdie keer sal ons nie, *kan* ons nie faal nie. Noudat hulle die nuwe Franse fort in ons gebied bou, sal misluk-king die einde van al ons pogings en al ons edele aspirasies beteken. Dit sal die hoop op onafhanklikheid vir ons eens en vir altyd beëindig.”

El Dowla breek af en in die vlesige kepe van sy gesig is daar die teken van onrus terwyl hy na sy gehoor staar. Vir daardie onrus bestaan daar inderdaad goeie redes.

Drie keer in die jongste verlede het hy hulle al die oorwinning teen die Franse besettingsmagte beloof en drie keer het hy vir die Bormoen rampspoedige nederlae op die hals gehaal. Hy weet dat daar onder die gewone volk gefluister word—in die kafees, in die krotte van die armes, in die rusvertrekke van die rykes. Daar word gefluister dat die stryd teen Frankryk hopeloos en onsinig is.

Derhalwe maak hy nou van alle oorredingsmiddele gebruik wat sy Westerse opvoeding hom aangeleer het. Hy maak van alle moontlike prikkelmiddele gebruik om die tanende geesdrif onder sy volk aan te wakker.

'n Bejaarde hoofman maak sy keel skoon en staan stadig op. Die hete sonstrale wat deur die tralievenster val, skyn regstreeks op sy beenderige, bejaarde gesig. Die helder lig word ook deur die massiewe marmerpilare weerkaats en gee 'n byna onaardse skynsel aan die marmervloer en die groot tapisserieë aan die mure.

“Die Uitgelese El Dowla praat belangrike woorde oor die nuwe vesting,” verklaar die ou grys leier. In sy stem is daar die eerste krakerigheid van die ouderdom. “Ons weet almal dat die Franse 'n paar weke gelede aan die fort begin bou het en dat hulle betaalde Arabiese arbeid gebruik om die werk te doen. Ons weet ook dat hierdie fort die verste in Bormoengebied gaan staan—verder selfs as Fort Ney, die verste punt waartoe die Franse dit tot dusver gewaag het. Maar is dit voldoende rede vir 'n nuwe oorlog teen die mag van die Franse Republiek? Het ons nie al tot ons verdriet met die gevegshoedanighede van die Franse Vreemde Legioen kennis gemaak nie? Ek hou geen grief vir die Franse nie. Wat vaderlandsliefde betref, staan ek vir niemand hier agteruit nie, maar ek doen 'n beroep op almal hier vandag . . .”

El Dowla onderbreek hierdie woorde wat die hoofmanne tot versigtigheid wil maan.

“U vra of die vesting rede genoeg is vir 'n veldtog teen die Franse! Hoe kan u aan so iets twyfel—dit is nie denkbaar dat iemand aan so iets kan twyfel nie. As hierdie Fort Vateau eers klaar is, sal dit soos 'n lem wees wat op die strot van die Bormoenvolk gehou word. As dit eers klaar is, sal dit buite die kwessie wees om weerstand teen die Franse te probeer bied, want sodanige weerstand sal eenvoudig buite die kwessie wees. Die tyd om te slaan,

is nou, my broers, voordat hulle so ver gevorder het dat ons geen hoop op sukses meer het nie.”

Die bejaarde Arabier bly staan terwyl El Dowla hom in die rede val. Hy gaan voort asof sy woorde nooit onderbreek was nie:

“ . . . As ons wil hê dat ons volk gelukkig en voorspoedig moet wees, moet ons 'n lang tydperk van vrede hê. Ons geregverdigde aansprake en ons groot ambisie op onafhanklikheid, moet vergeet word—vir die huidige altans. Dit is tog sekerlik beter om ná ons bloedige neerlae met die Franse in vrede saam te woon totdat ons genoeg geleer het uit die voordele wat hulle ons te bied het.”

El Dowla se lippe wat gewoonlik dik en geswolle is, is nou saamgepers en sy mond lyk soos 'n bleek band. Die bejaarde leier gaan weer op die kussings sit.

“In vrede leef met die Franse! U weet nie wat u praat nie! Dit is die mees ongehoorde ding wat ek nog deur 'n leier hoor sê het! Is hierdie nie ons duurgekogte land nie en is hulle nie ons besetters en ons onderdrukkers nie? Het ons volk nie 'n duisend jaar van militaristiese grootheid geken nie? Moet ons daardie geweldige reputasie nou bederf omdat ons meteens kleingeestig en bang geword het! So nimmer as te nooit nie! Ek hoor woorde oor wat die Franse ons kan aanbied. Al wat hulle ons kan aanbied, is 'n skynkultuur en 'n swakheid wat hulle graag 'vryheid' noem—alles waarvan op die ondergang van die Bormoen-volk sal uitloop. Wat het van ons nasietrots geword as ons al hierdie dinge maar net so moet sluk?”

Daar is die ruising van sygewaad soos 'n aantal van die hoofmanne versit op die kussings en hul instemming met hierdie dapper woorde mompel. In El Dowla se ogies is daar 'n helder, vreemde skittering terwyl hy hulle verder deurkyk.

“Maar ek het genoeg gepraat. Hierdie keer sweer ek 'n eed dat daar nie weer mislukking sal wees nie. Want as ons faal, sterf ons. As elkeen van u u magte onder my bevel plaas, sal ek drie maal drieduisend man hê. Nog nooit in die verlede het ek soveel krygers gehad nie. As ons gered wil word, sal hulle egter almal nodig wees. Dit is daarom dat ek u hierheen ontbied het. Nou gaan ek vasstel hoeveel agter my staan.”

El Dowla trek aan die versierde belkoord. Twee bedien-

des kom binne. Elkeen dra 'n vlak emalje-kommetjie. Die een is blou en die ander een is rooi. Die twee kommetjies word langs mekaar op 'n hoop kussings geplaas. El Dowla draai om en kyk deur die traliëvenster na die geel Sahara-sonlig buite. Opsetlik kyk hy nie hoedat elkeen van die vergaderde leiers 'n reep van sy kleed afskeur en dit dan in die een of die ander van die twee kommetjies plaas nie.

Toe dit klaar is, draai El Dowla weer om. Hy kyk net een maal in die twee kommetjies en dit is voldoende. Sy gesig vertrek in 'n oorwinnende grynslag. Dit lê tussen 'n grinnik en 'n mocë glimlag. Hy tel die repe in die twee kommetjies. Agt-en-dertig haal hy uit die rooi kommetjie en slegs vyf uit die blou kommetjie.

“My volk is op die oorlogspad,” kondig El Dowla aan.

* * *

Manskap Joos Janse, die Suid-Afrikaner, suig aan die soetigheid van die goedkoop rooi wyn in die kafee. Dan sluk hy die wyn weg en sê: “So, Boere, dan piekel ons môre weer bietjie hier oor na waar hulle Fort Vateau bou, of hoe? Hoe lank gaan dit nog duur voordat daardie swaelnes klaar is?”

Org Ochse, die ander Suid-Afrikaner, haal sy glas-oog uit, vryf dit teen sy broekspyp blink en steek dit dan weer in die leë oogholte terug.

“Hulle sal daar werk tot die perde horings kry, ou boet. Jy moet darem nie dink dis 'n erosiewal wat hulle bou nie. Dit is veral die geval met forte wat so ver in die woestyn gebou word: Hulle werk met geelbek-arbeid an dié is nie die vinnigste in die wêreld nie. Hulle is nog veel stadiger as ons eie swartgoed en jy weet hulle is erger as harmansdrup op 'n koue môre. Ek verstaan dit sal nog meer as 'n maand duur voordat hulle die hoogte van die onderste skietgate bereik het. By 'n gewone gebou is dit skaars vensterhoogte. Nee, daardie is somer 'n biëlie-affêre en jy kan maar klaarmaak dat baie swaels sal trek voor hulle klaar is.”

Joos kyk troosteloos in die klein, dof-verligte, vuil ou kafeetje rond. Dan kreun hy en hy swets 'n slag van die pure moedeloosheid. “Hel!” kreun hy. “Dit beteken

dat ons minstens ses weke in daardie verderf sal moet gaan tent opslaan. Wat die drommel kies hulle ewig Kompanjie Een vir hierdie smoetsige werk? Kan hulle nie 'n slag van hierdie ander krewes op hierdie soort werk uitstuur nie? Het hierdie ander spul dan rumatiek of aambeie?”

Joos is nie beskonke nie. Dit vat meer wyn as wat enige Legioenman kan bekostig om hom twee rye spore te laat loop. Hy het egter genoeg gehad van hierdie affêre en sy reaksie is die normale reaksie van 'n intelligente en besliste man op bietjie te veel alkohol. Hy kyk rusteloos na die massiewe gestalte van Neels Bredenkamp, die derde Suid-Afrikaner in die geselskap.

“Dit lyk nie of jy jou juis oor hierdie uitstappie bekommer nie, ou grote,” sê Joos net om skoor te soek. “Jy sien seker daarna uit om ons almal in die woestyn van ons koppe af te dryf met die stories oor die slag toe jy Robey Leibbrandt kamma in die bokskryt die harpuis laat snuif het . . . die slag toe hy jou nerwe so afgeslaan het, of hoe?”

Neels haal sy keps af en stoot sy massale hand oor sy geweldige blink pankop waarop daar nie meer die beduidenis van 'n haartjie is nie. Dan sit hy gemakliker in die stoel. Sy beweging is dié van 'n groot Afrikanerbul. Hy lyk nie danig ingenome met Joos se aanmerkings nie. Eenkeer, lank gelede, was hy 'n beroepsbokser op die Witwatersrand. Gedurende daardie tydperk het hy glo een keer teen Robey Leibbrandt geboks—altans, so vertel hy—Hy kan nie nalaat om oor sy ondervindinge tussen die toue te babbel nie en hy is nogal baie gevoelig daarvoor.

“Geen man het nog die eer gehad om my nerf-af te slaan nie, ou bokkie. Na daardie geveg het Robey nog vir my gesê . . .”

“Dit het ons al 'n paar keer gehoor,” sê Org beslis. “Jy het ons dit al soveel maal vertel dat ons oordromme daarvan dun geskaaf is. Ek skat egter dat nadat ons 'n paar dae in die woestyn was, ons so opgeskeep sal wees met onself dat ons selfs bereid sal wees om na jou bokstories te luister, ou kat.”

Joos roep 'n bediende en bestel nog wyn.

Daar is nog 'n halfuur voordat hulle weer in die smal en stinkende straatjies van Dini Sadazi moet uitgaan om terug te keer na hul kaserne. Môreoggend douvoordag sal

hulle moet begin voetslaan. Dan sal hulle moet begin voetslaan na die plek waar die nuwe fort diep in die gebied van die vyandige Bormoen gebou word. Hierdie is die laaste aand in 'n lang, lang tydperk dat hulle die geleentheid sal hê om bietjie te ontspan. Daarom meen Joos dat hulle maar net sowel die meeste daaruit kan haal.

Terwyl hulle op die wyn sit en wag, sit en broei hy oor Dini Sadazi.

Dit is snaaks, maar terwyl jy in hierdie klein Arabiese dorpie is, vervloek jy hom, verwens jy hom. Jy verwens hom oor die hitte, oor die stank, oor die skaduwee van die kaserne van die Vreemde Legioen wat steeds oor Sadazi val. Maar wanneer jy hierdie nes verlaat en jy bevind jou eers in die hitte van die woestyn, dan raak dit glad 'n ander saak. Dan verlang jy meteens na Sadazi, dan besef jy skielik dat dit daar baie beter is as hier in die woedende woestyn, al is jy daar in die garnisoendorp maar nog steeds aan die strengste formele dissipline onderhewig.

Miskien kan jy selfs sersant Duparne in Sadazi beter verduur as hier in die woestyn, want in die dorp is hy gewoonlik nie so onhebbelik as hier in die ope woestyn of in die forte ver in die Sahara nie.

Joos se gedagtes maal ál in die rondte en hy staar na die groep Arabiese handelaars wat net buite die kafeedeur by 'n tafel die voortrefflikheid van hul ware staan en uitkekkel, maar hy sien hulle nie raak nie. Hy staar eintlik deur hulle na ander dinge wat nie sigbaar is nie. Meteens word hy hom egter daarvan bewus dat iemand wat hy ken, iemand van wie hy baie hou, ook die kafee binnegekome het. Dit is Phil Marleigh, die Engelse soldaat van Kompanjie Een van die Franse Vreemde Legioen.

Marleigh kom hom hier by hulle neerplak. Joos skink vir hom 'n glasie wyn, maar die Engelsman drink nie dadelik daaraan nie, hoewel die aanhoudende dors in hierdie hitte 'n mens gewoonlik onmiddellik aan omtrent enige vog laat drink. Marleigh lyk gespanne en ongemaklik soos iemand wat opwinding of onrus moet onderdruk. By hom is die simptome besonder duidelik omdat Marleigh aan 'n geslag van mense behoort wat enige vertoon van emosie as 'n teken van swaakheid beskou.

Joos sê meteens: "Hoes dit uit, ou bul. Wat is op jou hart? Praat maar, ons luister almal."

Marleigh maak die boonste twee knope van sy uniform los. Hy praat met die kort, afgemete aksente van die Engelse privaatskool.

"Dit is hierdie Fort Vateau—hierdie nuwe plek wat hulle anderkant Fort Ney bou. Omdat ons môre daarheen vertrek, het ek gereken dat ek vanaand 'n paar briewe sou skryf. Twintig minute gelede het ek hulle na die kantoor geneem om gesensor te word. Kaptein Monclaire was daar en hy het oor die nuwe fort gesels. Dit lyk of alles daar nie pluis is nie. Daar's moeilikheid daar, broeders."

Marleigh hou op praat en drink 'n diep teug aan die dik, soet wyn. Hy drink dit met 'n behae asof hy meteens agtergekome het hoe erg hy hierdie wyn nodig het.

Org trek sy stoel nader en leun vooroor oor die tafel. Hy sê: "Ek hoop jy't veerkeerd geluister, Engelsman—oor hierdie moeilikheid wat daar sou broei. Sowaar, ons is buikvol van moeilikheid. In die afgelope tyd het ons daar oorgenoeg van gehad, ou bees."

"Ongelukkig het ek nie verkeerd gehoor nie," sê Marleigh bietjie ergerlik. "Ek het Monclaire hoor sê dat party van die Arabiere weier om langer met die fort te help. Hulle loop glo elke dag in kloppe weg. Hulle word wel gevang, maar dit lyk of die plaasvervangers minder en minder word omdat hulle deur El Dowla se ruitery in die woestyn voorgelê en opgekerf word. Talle van hulle kom nie eers naby Fort Vateau nie."

Joos vra: "Waarom gee die Arabiere van die fort af pad?"

"Hulle is bang. Hulle is vrek bang vir wat met hulle kan gebeur as El Dowla se pakkaas uitvind dat hulle aan die fort help werk het. Dit is te verstaan."

"Maar hulle word tog beskerm. Daar is reeds twee kompanjies van die Legioen by Vateau en as ons daar aankom, sal daar drie wees."

"Ek weet, maar soos ek verstaan, is die arbeiders nie juis oortuig dat ons hul bas kan red nie. Hulle redeneer blykbaar so dat ons onself nie kan help nie, laat staan nog vir hulle beskerm. Ek hoor daar is gerugte dat El Dowla probeer hulp kry van elke moontlike hoofman in die Bormoengebied. Tot dusver het hy nog elke keer met sy privaat leër baklei, maar as hy daarin slaag om hulp

van die ander leiers te kry—wel, ek wil liever nie eers daarvoor nadink nie . . .”

'n Paar oomblikke is daar 'n volstreekte, diep stilte tussen hulle terwyl hulle nadink. Onder hierdie prikkeling van Marleigh se woorde het Joos se gedagtes, sy kop, sy hele wese opeens heeltemal helder en nugter geword. Sy vinnige, vernuftige brein ontleed en takseer die hele posisie. Twee jaar van ruwe en selfs onderdrukkende dissipline in die Legioen het sy denkvermoë nie afgestomp nie. By verskillende geleenthede was dit bloot sy skerpsinnigheid wat hierdie paar wat hier om die tafel sit, van gewisse en aaklige dood gered het. Nog elke keer was dit sy vinnige brein wat vir hulle uitkoms verseker het uit byna onmoontlike situasies. Joos verbreek die stilte.

“Ek het geskat dat iets van hierdie aard vroeër of later moes gebuer. Dit kon nie anders nie.”

Org kyk op 'n snaakse indringende manier na Joos.

“Hoekom?” verneem Org. “Ek sou meen dat El Dowla in die afgelepe tyd al genoeg op sy baadjie gekry het, dat ons hom genoeg bloedgelaat het om hom op sy plek te hou. Ek kan dit nie verstaan dat hierdie baliepens nie sy sogenaamde idees oor onafhanklikheid vir die Bormoen kan laat vaar nie. Hy het al hard genoeg probeer en al wat hy nog elke keer vermag het, is 'n bloedbad onder sy eie mense en die verdere uitdunning van sy gespuis. Ellende is al wat hy nog elke keer op sy mense neergebring het.”

Joos trek 'n sigaretstompie uit sy hemsak. Uit 'n ander sak trek hy een rampsalige vuurhoutjie. Toe hy die eerste skyf diep in sy longe ingetrek het, sê hy: “El Dowla is 'n derduidelike, maar terselfdertyd een van die grootste jakkalse wat daar is. Dit is 'n gevaarlike kombinasie vir enige man, maar veral vir 'n kalant wat duisende ander menslike wesens beheer.”

“Hy loop oor van sy idees oor onafhanklikheid, hoewel elkeen met die vaagste kennis van toestande hier, sal weet dat sodra die Franse hul hiele in Marokko wys, sy bewind die grootste tirannie sal wees wat hierdie deel van die woestyn in sy lang geskiedenis nog ondervind het,” sê Org filosofies.

“Ek weet hy het in die verlede al die een kafferpak na die ander gekry, maar dit sal nie sy idees verander nie,”

sê Joos beslis. “Hy gaan eenvoudig oorlog maak. Wanneer 'n volk op die oorlogspad uit is, kan hy dit eenvoudig nie aanvaar dat hy gaan verloor nie. Dit lê voor die hand dat hy weer bloed skreeu, want as Fort Vateau eers klaar is, dan is dit klaarpraat met El Dowla se ambisies. Dan is dit vir hom neusie verby om hierdie hele landstreek te probeer regeer. Die fort sal beteken dat 'n mag van die Legioen in die hartjie van sy gebied gevestig word. Sy elke beweging sal daarvandaan waar-geneem kan word. Hy sou 'n bobbejaan wees as hy nou stilsit.”

Hy kyk hulle deur asof hy wil verseker dat hulle dit verstaan. Dan sê hy: “Verstaan julle nie—hy moet keer dat daardie fort gebou word. Die beste manier om dit te verhinder, is om die vrees van die dood in die werkers daar in te dryf. As hy daardie Arabiere goed die skrik op die lyk kan jaag, dan spat hulle soos mieliepitte uitmekaar. Dit lê tog voor die hand.”

Hulle luister met 'n soort eerbiedige stilte na Joos se uitleg. Toe hy klaar gepraat het, vervolg Org: “As jy so praat, wonder ek wat die duiwel jy in hierdie gemors soek. Waarom het jy nie advokaat geword en jou kos in die koelte gaan verdien nie? Hê?”

Hierdie is 'n eerlike en hartgrondige kompliment wat ewe bedaard en sonder die minste pretensie uitgespreek word omdat Org hierdie man deur soveel gevaarlike en donker oomblikke so goed leer ken het dat hulle al byna soos broers geword het. Maar die rede waarom Joos by hierdie leër aangesluit het, is 'n geheim, 'n groot geheim net tussen hom en 'n ander man wat hom ook hier in Marokko bevind . . .

Joos glimlag verleë en sê: “Dis seker omdat my oupa nie op sy mond geval was nie. Hy was een van die leiers van die ou Bondsparty ná die Boereoorlog. In elk geval, dis soos ek die saak uitpluis.”

Die ou treiterende toon is weer in sy stem terug. Org en Marleigh weet wat daardie toon beteken. Dit is die stem van 'n man wat diep-ernstig is, maar dit vir sy makkers probeer verberg, 'n man wat by sy makkers die indruk wil wek dat hy ook maar een van die gewone waterdraers in hierdie beroemde leër van die Franse is. Hulle weet dat sy skynbare liefde vir kaartspeel, ook maar